

УДК 351:37-056.2/.3 (477)(043.3)

DOI [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2025-2\(18\)-10](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2025-2(18)-10)**СИДОРЕНКО Світлана Станіславівна,**

доктор філософії з публічного адміністрування,
доцент кафедри публічного адміністрування
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»,
вул. Фрометівська, 2, м. Київ, 03039, Україна
вчитель початкових класів
Броварського ліцею № 6,
svetlana_rubanka@ukr.net
ORCID: 0000-0002-3362-0607

БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ПРІОРИТЕТ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

***Анотація.** Стаття присвячена комплексному дослідженню проблеми формування безбар'єрного освітнього середовища в умовах трансформації сучасної української освіти. Проаналізовано нормативно-правові засади забезпечення доступності освіти, управлінські механізми створення безпечного та комфортного освітнього простору, а також теоретичні підходи до осмислення феномену безбар'єрності. Обґрунтовано роль публічного управління та освітнього менеджменту у забезпеченні якості освіти, зокрема в початковій школі. Доведено, що безбар'єрність є інтегративною характеристикою якості освітніх послуг та передумовою сталого розвитку освітньої системи.*

Вказується, що механізми публічного управління безбар'єрною освітою передбачають підготовку управлінських, керівних і педагогічних кадрів із необхідними спеціалізованими компетенціями. Особлива увага приділяється створенню умов, які сприяють максимально ефективній адаптації та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Незважаючи на наявність певних позитивних результатів, впровадження безбар'єрної освіти в Україні стикається з численними труднощами. Для розвитку цієї сфери необхідне подальше вдосконалення законодавчої бази, фінансових механізмів, створення сприятливого шкільного середовища, розвитку матеріально-технічної бази, методичного та кадрового забезпечення, а також подолання соціальних і професійних стереотипів.

Науковий аналіз впровадження механізмів публічного управління безбар'єрною освітою дозволяє оцінити готовність управлінських, керівних і педагогічних кадрів до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Розуміння концепції безбар'єрної освіти як цілісного теоретико-практичного конструкта визначає моделювання управлінської системи, здатної забезпечити ефективне впровадження публічного управління цією сферою в закладах освіти. Основними принципами підготовки кадрів у цьому контексті є системний, аксіологічний, суб'єктний, компетентнісний, контекстний та акмеологічний підходи. Методологічна концепція підкреслює, що ефективність підготовки залежить від освітніх інновацій та педагогічних умов, які сприяють успішному засвоєнню фахівцями методичних знань і практичних навичок для роботи в умовах інклюзивної освіти.

Досліджено сучасні національні практики забезпечення безбар'єрності та соціальної інклюзії у деяких країнах світу. Наведено характеристику відповідних програмних документів, визначено загальну методологію та її взаємозв'язок із європейськими та міжнародними стандартами. Проаналізовано заходи у сферах соціальної, економічної, громадянської, фізичної та цифрової безбар'єрності, а також універсального дизайну інфраструктури, які можуть бути застосовані в Україні.

***Ключові слова:** безбар'єрність, освітнє середовище, початкова школа, управління освітою, якість освіти.*

SYDORENKO Svitlana,

Doctor of Philosophy in Public Management and Administration,
Associate Professor at the Department of Public Administration
PJSC «Higher education institution «Interregional Academy of Personnel Management»,
2, Frometivska Str, Kyiv, 03039, Ukraine
svetlana_rubanka@ukr.net
ORCID: 0000-0002-3362-0607

BARRIER-FREE EDUCATIONAL ENVIRONMENT AS A STRATEGIC PRIORITY FOR THE DEVELOPMENT OF MODERN PRIMARY SCHOOL

***Abstract.** The article is devoted to a comprehensive study of the formation of a barrier-free educational environment in the context of modern educational transformations in Ukraine. The regulatory framework, management mechanisms, and theoretical foundations of accessibility in education are analyzed. The role of public administration and educational*

management in ensuring the quality of primary education is substantiated. It is proven that barrier-free accessibility is an integrative characteristic of educational quality and a precondition for sustainable educational development.

It is noted that mechanisms for public management of barrier-free education involve training administrative, managerial, and teaching staff with the necessary specialized competencies. Particular attention is paid to creating conditions that promote the most effective adaptation and socialization of children with special educational needs. Despite some positive results, the implementation of barrier-free education in Ukraine faces numerous difficulties. To develop this area, it is necessary to further improve the legislative framework and financial mechanisms, create a supportive school environment, develop material and technical resources, methodological and human resources, and overcome social and professional stereotypes.

Scientific analysis of the implementation of public management mechanisms for barrier-free education allows us to assess the readiness of managerial, administrative, and teaching staff for professional activity in an inclusive educational environment.

Understanding the concept of barrier-free education as a holistic theoretical and practical construct determines the modeling of a management system capable of ensuring the effective implementation of public administration in this sphere in educational institutions. The main principles of training in this context are systemic, axiological, subject-oriented, competency-based, contextual, and acmeological approaches. The methodological concept emphasizes that the effectiveness of training depends on educational innovations and pedagogical conditions that contribute to the successful acquisition of methodological knowledge and practical skills by specialists for working in inclusive education.

Contemporary national practices of ensuring barrier-free access and social inclusion in some countries of the world have been studied. The relevant policy documents are characterized, and the general methodology and its relationship with European and international standards are defined. Measures in the areas of social, economic, civic, physical, and digital accessibility, as well as universal infrastructure design, that can be applied in Ukraine are analyzed.

Keywords: barrier-free accessibility, educational environment, primary school, educational management, quality of education.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку української освіти характеризується складними системними трансформаціями, що зумовлені динамічними соціальними змінами, реформуванням механізмів публічного управління та необхідністю забезпечення рівного доступу до якісної освіти як базового соціального права людини. У науковому дискурсі освіта розглядається як стратегічний ресурс розвитку держави, інтелектуального потенціалу суспільства та економічної стабільності. Умови глобалізації, цифровізації та суспільних криз актуалізують потребу переосмислення традиційних підходів до організації освітнього процесу та формування нових освітніх моделей, орієнтованих на індивідуальні освітні траєкторії здобувачів освіти.

Формування безбар'єрного освітнього середовища набуває особливого стратегічного значення в умовах модернізації початкової школи та впровадження гуманістично орієнтованої освітньої політики. Безбар'єрність розглядається як інтегративна соціально-педагогічна категорія, що передбачає усунення фізичних, інформаційних, цифрових, психологічних та комунікативних бар'єрів у процесі навчання. Вона виступає важливою складовою забезпечення рівності освітніх можливостей, соціальної справедливості та демократизації освітнього простору. Сучасні дослідження доводять, що доступність освіти є не лише педагогічною проблемою, а й важливим індикатором соціальної зрілості суспільства, рівня розвитку публічного управління та ефективності державної освітньої політики.

Особливої актуальності питання безбар'єрності набуває в умовах цифрової

трансформації освіти, яка змінює традиційні моделі навчання, комунікації та управління освітніми процесами. Впровадження цифрових технологій створює нові можливості для персоналізації навчання, розширення освітнього доступу та підвищення якості освітніх послуг, однак одночасно породжує нові виклики, пов'язані з цифровою нерівністю, психологічними ризиками та необхідністю розвитку цифрової компетентності учасників освітнього процесу. Таким чином, дослідження проблем формування безбар'єрного освітнього середовища є важливим напрямом сучасної педагогічної та управлінської науки.

Подальший розвиток безбар'єрного освітнього середовища потребує системного підходу, що поєднує державне регулювання, діяльність органів місцевого самоврядування, професійний розвиток педагогічних кадрів та активне залучення громадськості до процесів реформування освіти.

Аналіз наукових публікацій і досліджень дозволяє стверджувати, що протягом становлення державотворчих процесів в Україні численні вчені та дослідники, які вивчали проблеми публічного управління, зокрема механізми управлінської діяльності та впровадження змін у сфері освіти, застосовували різні підходи до аналізу трансформацій освітньої системи та управлінських процесів.

Механізми публічного управління розвитком безбар'єрної освіти мають потенціал подальшого вдосконалення у таких напрямках: нормативно-правовому, матеріально-технічному, ергономічному, психолого-корекційно-педагогічному, лікувально-профілактичному, здоров'язбережувальному, реабілітаційному, інформаційно-аналітичному, культурно-кому-

нікаційному та кадрово-підготовчому. Такі підходи забезпечують комплексний розвиток інклюзивної освіти.

Таким чином, механізми публічного управління безбар'єрною сферою освіти розглядаються як процес, спрямований на задоволення різних потреб усіх учасників освітнього процесу, підвищення їхньої участі та зменшення винятків як всередині, так і поза межами закладів освіти. Зміни в підходах до впровадження цих механізмів зумовлені новим осмисленням проблеми вдосконалення стратегій безбар'єрності у суспільстві. Наприклад, після розширення доступу до освіти для дітей з особливими освітніми потребами ЮНЕСКО акцентує увагу на питаннях спеціального обладнання, оточення, підготовки викладачів та розробки методичних матеріалів і навчальних планів. Це підкреслює актуальність підготовки управлінських, керівних і педагогічних кадрів до професійної діяльності в умовах безбар'єрності.

В Україні нині сформовані передумови для теоретичного та практичного вирішення зазначеної проблеми, що підтверджується наявністю наукових розробок щодо міжгалузевої підготовки фахівців. Визначення механізмів публічного управління, їх ідентифікація та розробка залишаються актуальними науковими завданнями і здійснюються з урахуванням різних підходів: структурного та системного, «аспектного» (адміністративного, економічного, інформаційно-психологічного), а також у межах різних наукових дисциплін – суспільствознавчих, теорії публічного управління організаційними системами, економічної теорії, організаційного дизайну та економіко-технічних дисциплін. Ці галузі формують науково-методологічні та організаційно-правові основи функціонування механізмів публічного управління безбар'єрною освітою, які потребують застосування у практиці управління.

Теоретико-методологічне обґрунтування механізмів державного управління, функцій, структури та повноважень органів державної влади різних рівнів здійснюють такі дослідники, як В. Авер'янов, В. Рижих, Ю. Древаль, М. Лесечко, В. Трощинський, Ю. Сурмін. Формування та реалізація державної політики у сфері освіти та окремі аспекти управління освітніми закладами розглянуті у працях Д. Дзвінчука, С. Крисюка, В. Лугового, Т. Лукіної, В. Огаренка, В. Парашенко, М. Гончаренка, Я. Раєвської та інших. Незважаючи на значну увагу науковців, проблеми механізмів публічного управління у розвитку

безбар'єрного освітнього простору в Україні залишаються недостатньо вивченими.

Окремі аспекти соціально-педагогічної підтримки дітей і молоді з обмеженими можливостями досліджували І. Іванова, В. Тесленко та ін. Підготовка управлінських кадрів у галузі освіти висвітлена у дисертаційних роботах В. Олійника, З. Рябової, Т. Сорочан. Різні аспекти підготовки нової генерації управлінських, керівних та педагогічних кадрів аналізували В. Бондар, А. Коломієць, Н. Кічук, О. Комар, М. Лещенко, С. Литвиненко, С. Маритиненко, О. Мельник, І. Осадченко, І. Пальшкова, Д. Пащенко, Л. Петухова, О. Олексієнко, Р. Пріма, О. Савченко, Г. Тарасенко, Л. Хомич, Л. Хоружа, І. Шапошнікова та інші.

Професійна діяльність управлінських, керівних і педагогічних кадрів у безбар'єрному освітньому середовищі передбачає комплексне виконання завдань, спрямованих на реалізацію теоретичних і практичних ідей, застосування сучасних методик і технологій навчання, виховання та корекції розвитку учнів з особливими освітніми потребами та без них, що забезпечує інтеграцію соціальних, психологічних і педагогічних процесів. Водночас, результати досліджень О. Вознесенської, Волкової, О. Демченко, Л. Терлецької, П. Щербаня та інших свідчать, що колективи закладів освіти часто не готові до реалізації таких комплексних завдань, що пояснюється, зокрема, недосконалістю стандартів вищої педагогічної освіти, які не передбачають розвитку безбар'єрної сфери.

Отже, у теорії публічного управління розвитком безбар'єрної освіти в Україні відчувається нестача наукових напрацювань щодо формування компетентностей керівних і педагогічних кадрів, необхідних для якісного виконання професійних функцій у роботі з молоддю з особливими освітніми потребами. Найбільш малодослідженими залишаються такі аспекти: управлінські технології соціально-педагогічної роботи у безбар'єрній освітній сфері, робота з обдарованою молоддю, розвиток соціальної активності підлітків та їх інтеграція у навчальне середовище, а також надання соціально-психологічної та інформаційно-консультативної підтримки педагогічним працівникам, які сприяють адаптації та соціалізації учнів.

Мета статті – теоретично обґрунтувати сутність безбар'єрності освітнього середовища як стратегічного напрямку розвитку сучасної початкової освіти, проаналізувати управлінські, педагогічні та соціальні

механізми формування доступного освітнього простору, а також визначити перспективні напрями вдосконалення організації безбар'єрного освітнього середовища в умовах трансформації освітньої системи України.

Виклад основного матеріалу. Одним із ключових пріоритетів соціальної політики будь-якої цивілізованої держави є забезпечення безбар'єрного доступу громадян до повноцінної участі в суспільних відносинах. У контексті освіти це насамперед передбачає впровадження ефективної моделі механізмів публічного управління безбар'єрною сферою через інтеграцію інноваційних процесів у діяльність навчальних закладів. Поглиблена трансформація економічної системи України в умовах розвитку ринкової економіки та орієнтація на демократичні перетворення, що супроводжуються зміною соціальних пріоритетів і моделей людського буття, створюють потребу у науковому пошуку нових, ефективних та прикладних засад публічного управління. Ці засади покликані стимулювати відповідні зміни в суспільних відносинах та сприяти розвитку здатності людини орієнтуватися й адаптуватися у динамічному і постійно змінюваному соціальному середовищі.

Соціальна компонента європейського вибору України зумовлює формування національної моделі розвитку безбар'єрної сфери в системі освіти, яка ґрунтується на принципах рівності можливостей громадян, верховенства права та ефективного застосування механізмів публічного регулювання соціально-трансформаційних процесів. Основна мета такої моделі полягає у забезпеченні громадянам доступної та якісної освіти, яка базується на засадах суспільної солідарності, соціальної справедливості та інклюзивності.

Сучасні суспільні трансформації зумовлюють переосмислення ціннісних орієнтирів і стратегій людського буття з метою подолання негативних наслідків дискримінаційних процесів. Очікування суспільства у сфері соціокультурного розвитку безпосередньо відображаються на впровадженні механізмів публічного управління безбар'єрною освітою. Ці механізми впливають на організацію, функціонування та розвиток системи освіти України, забезпечуючи рівний і справедливий доступ до освіти для всіх громадян незалежно від їх соціального статусу, стану здоров'я та наявності фізичних або інтелектуальних порушень.

Кожна дитина і кожна доросла людина є унікальною, з власними індивідуальними потребами. У сфері інклюзивної освіти

доречно вживати поняття «діти з особливими освітніми потребами», що є науково коректним терміном і відображає специфіку підтримки, необхідної окремим категоріям здобувачів освіти. Дитина з особливими освітніми потребами – це особа віком до 18 років, яка потребує додаткового супроводу у навчальному процесі. До цієї категорії належать діти з інвалідністю, діти з родин у складних життєвих обставинах, безпритульні, діти, які живуть із ВІЛ/СНІД, сироти, а також діти з дислексією (порушення, що ускладнює процес читання), дисграфією (порушення письма) та дискалькулією (порушення математичних навичок). Також до цієї категорії належать діти, які тимчасово були відсторонені від навчання через хворобу або інші життєві обставини та потребують додаткового часу для наздоганяння однолітків.

Виклики третього тисячоліття продемонстрували необхідність забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх без винятку людей, незалежно від їх расових, соціальних чи психофізичних характеристик. Це становить один із ключових критеріїв ефективності суспільного розвитку України, спрямованого на гарантування кожному громадянину права на повагу, взаєморозуміння та самореалізацію в соціумі. На відміну від традиційних освітніх моделей, які орієнтуються на механічне засвоєння і відтворення інформації, сучасна освіта ХХІ століття спрямована на розвиток особистості як повноцінного учасника демократичного суспільства.

Одночасно розвиток суспільства та системи освіти відбувається під впливом глобальної тенденції до зростання чисельності осіб з інвалідністю. Згідно з даними ООН, близько кожна десята людина на планеті (понад 650 млн осіб) має фізичні, розумові або сенсорні порушення, а 25 % світового населення характеризуються різними розладами здоров'я. В Україні, за даними Міністерства соціальної політики, нараховується приблизно 3 млн осіб з інвалідністю, серед яких 168 тис. – діти. Щорічно фіксується додатково 200–220 тис. нових випадків інвалідності, а серед 450 тис. новонароджених 150 тис. дітей мають вроджені вади, з яких 20 тис. – із тяжкими порушеннями. Військова агресія додатково спричинила збільшення кількості молодих людей з інвалідністю, що потребують реабілітації та інтеграції у соціум.

Таким чином, повноцінне існування і розвиток людини, особливо осіб з особливими освітніми потребами, неможливі без якісної освіти. Професіоналізація та забезпечення

кар'єрного розвитку цієї категорії громадян потребують створення освітньої системи, в якій навчання студентів із різним станом здоров'я здійснюється на рівних, паритетних засадах.

Повноцінне існування та гармонійний розвиток особистості, зокрема осіб з особливими освітніми потребами, значною мірою залежать від доступу до якісної освіти. Забезпечення професійної підготовки та сприяння кар'єрному розвитку молоді з інвалідністю потребує створення освітньої системи, де навчання студентів із різним станом здоров'я організовано на паритетних засадах, що дозволяє реалізувати принципи рівності та інклюзії у повному обсязі.

Сучасний розвиток освітньої системи України відбувається в умовах глибоких соціально-економічних і цивілізаційних трансформацій, що зумовлює необхідність переосмислення організації освітнього середовища як ключового чинника забезпечення високої якості освіти. Формування безбар'єрного освітнього простору розглядається як стратегічний напрям модернізації початкової школи, що відповідає принципам гуманізації освіти, демократизації суспільства та гарантує рівні можливості для всіх учасників освітнього процесу.

Безбар'єрність освітнього середовища є одним із ключових напрямів модернізації системи освіти України, особливо в умовах глобальних соціально-економічних змін, цифрової трансформації суспільства та зростання ролі освіти як інструменту формування людського капіталу. У сучасній науковій парадигмі безбар'єрність розглядається як комплексна соціально-педагогічна та управлінська категорія, що інтегрує принципи інклюзивності, соціальної справедливості та рівності освітніх можливостей. На міжнародному рівні розвиток безбар'єрного освітнього середовища базується на рекомендаціях ЮНЕСКО щодо забезпечення інклюзивної освіти та політики рівного доступу до навчання для всіх категорій населення. Для України формування безбар'єрної освіти набуває стратегічного значення в контексті європейської інтеграції, реформування системи публічного управління та підвищення конкурентоспроможності національної освіти.

Теоретико-методологічною основою дослідження виступають концепції гуманістичної педагогіки, компетентнісного підходу, соціальної інклюзії та управління освітніми системами. Безбар'єрність освітнього середовища доцільно розглядати як інтегровану систему умов, що забезпечують фізичну, інфор-

маційну, цифрову, психологічну та соціальну доступність освіти. Сучасні наукові дослідження підкреслюють необхідність переходу від моделі адаптації дитини до освітнього середовища до моделі адаптації освітнього середовища до індивідуальних потреб здобувача освіти, що відповідає принципам універсального дизайну навчання та практично реалізується в освітніх системах ЄС, Канади та США.

Особливе значення має управлінський аспект формування безбар'єрного освітнього середовища. Ефективність освітніх реформ прямо залежить від якості державної освітньої політики, належного фінансового забезпечення, а також професійної готовності педагогічних кадрів до впровадження інноваційних практик. Публічне управління освітою покликане забезпечувати координацію діяльності центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та закладів освіти для створення доступної освітньої інфраструктури. Одним із ключових інструментів управління є впровадження системи освітнього аудиту, що дозволяє оцінювати рівень доступності освітнього середовища та визначати проблемні напрями розвитку закладів освіти.

Цифровізація освітнього процесу розглядається як один із перспективних напрямів розвитку безбар'єрності, оскільки вона забезпечує гнучкість навчання та розширює доступ до освітніх ресурсів незалежно від географічного розташування здобувача освіти. Використання електронних освітніх платформ, штучного інтелекту, адаптивних навчальних систем та змішаного навчання сприяє підвищенню якості освітніх послуг. Водночас цифрова трансформація створює нові соціальні ризики, зокрема посилення цифрової нерівності між міським і сільським населенням, що потребує реалізації державних програм цифрової інклюзії та розвитку цифрових компетентностей педагогів і здобувачів освіти.

Психологічна безбар'єрність освітнього середовища передбачає створення умов для емоційного благополуччя учнів, розвиток культури партнерства між педагогами та здобувачами освіти, формування толерантного середовища та профілактику соціальної ізоляції дітей. Для початкової школи особливо важливим є врахування закономірностей психічного розвитку дітей молодшого шкільного віку, зокрема формування пізнавальної мотивації, розвитку уваги, пам'яті та комунікативних навичок. Використання ігрових технологій, проєктного навчання та інтерактивних

методів підвищує ефективність освітнього процесу.

Важливим аспектом розвитку безбар'єрності є забезпечення соціального партнерства між закладами освіти, сім'єю та громадськими організаціями, що відповідає концепціям децентралізації освіти та громадсько-орієнтованого управління. Практична реалізація безбар'єрного освітнього середовища потребує формування системи індикаторів оцінювання якості освіти, які включають рівень академічної успішності учнів, ступінь соціальної адаптації, задоволеність освітнім середовищем та рівень професійної компетентності педагогів.

Подальший розвиток безбар'єрної освіти в Україні має базуватися на системному підході до реформування освітньої політики, збільшенні інвестицій у розвиток освіти, модернізації освітньої інфраструктури та впровадженні інноваційних педагогічних технологій. Узагальнюючи, безбар'єрність освітнього середовища виступає стратегічною умовою забезпечення якості початкової освіти, розвитку соціальної інтеграції дітей та формування інклюзивного суспільства, орієнтованого на принципи рівності можливостей і сталого розвитку.

Зазначене свідчить, що соціальна значущість представленої проблеми досі зумовлює необхідність розв'язання низки *суперечностей*, які склались між:

- потребою в інтеграції у суспільство молоді з особливостями здоров'я, підвищенні рівня освіти, професіоналізації людей з обмеженими можливостями та недостатньою розробкою ефективних шляхів та механізмів включення інвалідизованої частки молоді до соціуму, особливо на інституційному рівні;

- детермінованою державним законодавством необхідністю поширення безбар'єрної сфери у заклади освіти на міждисциплінарному рівні освіти та недостатнім рівнем можливостей системи вищої освіти з її традиційною спрямованістю на надання диференційованих освітніх послуг майбутнім педагогічним працівникам з нормальним рівнем здоров'я та особам з особливими потребами;

- практичною потребою системи закладів освіти у створенні спільної безбар'єрної сфери з середовищем освіти для учнів з особливими потребами та здоровими однолітками та неготовністю до позитивного сприйняття один одного, незважаючи на їхні психофізичні відмінності;

- потребою молоді людини в духовному становленні та недостатнім орієнтуванням

закладів освіти на соціальне виховання осіб з інвалідністю;

- науково-практичною потребою у вдосконаленні механізмів публічного управління безбар'єрною сферою у закладах освіти у зв'язку з новими тенденціями в освіті та недостатньою розробленістю теоретичних засад та технологій соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами;

- необхідністю механізмів публічного управління розвитком безбар'єрної сфери у просторі закладів освіти є створення системи безперервної соціально-педагогічної підтримки, та неготовністю закладів освіти, громадських організацій та реабілітаційних установ до інтеграції зусиль у цьому напрямі.

Вирішення зазначених суперечностей зумовлює актуальність проблеми обґрунтування теоретичних основ і розробки практичних рекомендацій для формування та вдосконалення механізмів публічного управління безбар'єрною сферою у просторі закладів освіти України. Незважаючи на певні позитивні результати, впровадження безбар'єрної освіти в нашій країні все ще стикається з численними труднощами. Серед них – потреба в подальшому вдосконаленні законодавчої бази, уточненні принципів фінансування, створенні сприятливого освітнього середовища в школах, формуванні матеріально-технічної бази, методичного та кадрового забезпечення, а також подоланні соціальних і професійних стереотипів, які заважають ефективній реалізації інклюзивної політики.

Наукове абстрагування процесу впровадження механізмів публічного управління створенням та розвитком безбар'єрної сфери у закладах освіти дозволяє виділити методологічні засади підготовки управлінських, керівних і педагогічних кадрів до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища та сформулювати відповідні висновки для практичної реалізації цих механізмів.

На підставі розуміння поняття концепції як цілісного теоретико-практичного конструкту та відповідних філософських, антропологічних, психологічних і дидактичних положень провідною ідеєю підготовки управлінських, керівних і педагогічних кадрів до професійної діяльності в умовах безбар'єрної сфери у просторі закладу освіти визначено моделювання такої управлінської системи, функціонування якої дало б змогу цілевідповідно, методологічно й освітньо-процесуально забезпечити якість і результативність впровадження механізмів публічного управління розвитком безбар'єрної сфери у просторі

закладів освіти як основу її наукового аргументування яку становлять методологічний, теоретичний та методичний концепти.

У межах методологічного концепту обґрунтовано такі механізми публічного управління створенням і розвитком безбар'єрної сфери у просторі закладів освіти наукові підходи до підготовки управлінських, керівних і педагогічних працівників до професійної діяльності, як системний, аксіологічний, суб'єктний, компетентнісний, контекстний та акмеологічний. Методичним концептом передбачено, що підвищення ефективності підготовки управлінських, керівних і педагогічних кадрів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти детермінується тими освітніми інноваціями та педагогічними умовами, що забезпечують досягнення успіху в оволодінні студентами методичними знаннями і навичками.

Аналіз наукових джерел підтверджує, що ключовими завданнями механізмів публічного управління створенням безбар'єрної сфери у просторі закладу освіти є залучення можливих інвестицій та оцінка їх ефективності, кількісна оцінка якості освітніх послуг і формування колективної думки щодо педагогічного об'єкта, явища чи процесу, а також підтримка педагогічної ініціативи, діяльності та освітніх проєктів. Важливим завданням є координація та спільна організація різних освітніх практик, а також виокремлення оригінальності інноваційних механізмів публічного управління розвитком моделі освіти через створення «Центру експертного оцінювання створення безбар'єрної сфери» у просторі закладу освіти. Додатково передбачено підтримку експериментальних проєктів та їх спільний аналіз із залученням експертів, авторів і потенційних інвесторів.

Процедура експертного оцінювання включає кілька логічно послідовних етапів, що забезпечують її системність та об'єктивність. Спершу визначається мета проведення оцінювання та очікувані результати. Наступним кроком є вибір методів експертизи та визначення бюджету для проведення оцінювання. Потім здійснюється підготовка інформаційних матеріалів, анкет, інвентарю та визначення модератора процедури. Далі формується експертна група та призначається керівник оцінювання. Після цього відбувається безпосереднє проведення експертного оцінювання, статистичний аналіз отриманих результатів та їх інтерпретація. Завершальним етапом є підготовка звіту з результатами експертного оцінювання, який слугує під-

ґрунтям для ухвалення управлінських рішень і подальшого вдосконалення безбар'єрної сфери у закладах освіти.

Такий підхід забезпечує комплексне управління освітнім середовищем, сприяє розвитку інноваційних практик, підвищенню якості освіти та формуванню сприятливого безбар'єрного простору для всіх учасників освітнього процесу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Безбар'єрність освітнього середовища є стратегічним пріоритетом розвитку сучасної системи освіти України, оскільки забезпечує реалізацію права людини на освіту, сприяє соціальній інтеграції здобувачів освіти та підвищує якість освітніх послуг. Проведене теоретичне дослідження засвідчило, що безбар'єрність слід розглядати як комплексну соціально-педагогічну та управлінську категорію, яка поєднує фізичну, інформаційну, цифрову, психологічну та комунікативну доступність освітнього середовища. У сучасних умовах трансформації освітньої системи України особливої актуальності набуває удосконалення механізмів публічного управління освітою, що передбачає координацію діяльності державних органів влади, органів місцевого самоврядування та закладів освіти щодо створення рівних освітніх можливостей для всіх учасників освітнього процесу. Важливу роль у розвитку безбар'єрного освітнього середовища відіграє цифровізація освіти, яка розширює доступ до навчальних ресурсів, сприяє персоналізації навчання та забезпечує безперервність освітнього процесу, проте потребує подальшого вирішення проблем цифрової нерівності та розвитку цифрової компетентності педагогів і учнів. Практична реалізація принципів безбар'єрності в початковій школі повинна базуватися на застосуванні принципів універсального дизайну навчання, використанні інноваційних педагогічних технологій та створенні психологічно безпечного освітнього середовища.

Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на розроблення системи критеріїв та індикаторів оцінювання рівня безбар'єрності закладів освіти, удосконалення управлінських механізмів забезпечення доступності освіти та дослідження впливу безбар'єрного освітнього середовища на академічні досягнення та соціалізацію здобувачів освіти. Таким чином, розвиток безбар'єрної освіти є важливою умовою формування інклюзивного суспільства та забезпечення сталого розвитку системи освіти України.

Література:

1. Бондар В. Освіта дітей з особливими потребами: пошуки та перспективи. Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (Українсько-канадський досвід): матеріали Міжнар. конф., Київ, 25–26 травня 2004 р. К.: Наук. світ, 2004. 200 с.
2. Бондар Є. О. Виховання осіб з психофізичними вадами як соціальна проблема [Електронний ресурс] : Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: збірник наукових праць. Університет «Україна», 2004 Режим доступу: <http://library.rehab.org.ua/ukrainian/psicho/bond/print>.
3. Домбровська С. М. Деякі аспекти державного регулювання якісного розвитку системи освіти України. Теорія та практика державного управління : зб. наук. праць Харківського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України. Х. : Магістр, 2010. Вип. 3. С. 225–230.
4. Засенко В. В. Сучасні проблеми теорії і практики навчання дітей з особливими освітніми потребами. Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (Українсько-Канадський досвід): матеріали Міжнар. конф. (25–26 травня 2004 р., м. Київ). К.: Наук. світ, 2004. С. 26–30.
5. Таланчук П. М. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому середовищі. К.: Соцінформ, 2004. 128 с.
6. Таранченко О. Тенденції сучасної освіти: роль педагога у створенні ефективної інклюзивної школи. Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. 2011. № 1. С. 19.
7. Таранченко О. М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник. К.: Видавнична група «А.С.К.», 2012. 124 с.
8. Goncharenko M., Markus I., Herashchenko S., Bondar N., Kruhlyk O. Inclusive Education at universities: the experience of European Union countries and prospects for development in Ukraine // *Ensaio: Avaliação e Políticas Públicas em Educação*. 2024. Vol. 32, № 124. e0244727. DOI: 10.1590/S0104-40362024003204727
9. Chekan O., Barna K., Forostian O., Sokolova H., Raievska Y. Effectiveness of information and communication programmes for children with special educational needs in the context of speech development // *Acta Scientiarum. Education*. 2024. DOI: 47.10.6000/1929-4247.2024.13.03.4

References:

1. Bondar, V. (2004). Osvita ditey z osoblyvymy potrebamy: poshuky ta perspektyvy. Suchasni tendentsiyi rozvytku spetsial'noyi osvity (Ukrayins'ko-kanads'kyu dosvid) [Education of children with special needs: searches and prospects // Modern trends in the development of special education (Ukrainian-Canadian experience)]: materials of International. conference, Kyiv, May 25–26, / edited by: V. Bondaryu, R. Petryshina. K.: Nauk. world, 2004. 200 p. [in Ukrainian].
2. Bondar, E. (2004) Education of persons with psychophysical disabilities as a social problem [Electronic resource] : Aktual'ni problemy navchannya ta vykhovannya lyudey z osoblyvymy potrebamy [Actual problems of education and education of people with special needs] a collection of scientific works. K.: University «Ukraine», Access mode : <http://library.rehab.org.ua/ukrainian/psicho/bond/print>. [in Ukrainian].
3. Dombrovska, S. (2010). Deyaki aspekty derzhavnoho rehulyuvannya yakisnoho rozvytku systemy osvity Ukrayiny [Some aspects of state regulation of qualitative development of the education system of Ukraine]. Theory and practice of public administration: coll. of science Proceedings of the Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the NASU under the President of Ukraine. Kh.: Master's degree. Issue 3. pp. 225–230. [in Ukrainian].
4. Zasenko, V. (2004). Suchasni problemy teoriyi i praktyky navchannya ditey z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Modern problems of the theory and practice of teaching children with special educational needs]. Modern trends in the development of special education (Ukrainian-Canadian experience): materials of International conf. K.: Nauk. World. P. 26–30. [in Ukrainian].
5. Talanchuk, P. (2004). Suprovid navchannya studentiv z osoblyvymy potrebamy v intehrovanomu seredovyshchi [Support of education of students with special needs in an integrated environment]. K.: Socinform. 128 p. [in Ukrainian].
6. Taranchenko, O. (2011). Tendentsiyi suchasnoyi osvity: rol' pedahoha u stvorenni efektyvnoyi inklyuzyvnoyi shkoly [Trends in modern education: the role of the teacher in creating an effective inclusive school]. Defectology. A special child: education and upbringing. No. 1. P. 19. [in Ukrainian].
7. Taranchenko, O. (2012). Dyferentsiyovane vykladannya v inklyuzyvnomu klasi: navchal'no-metodychnyy posibnyk [Differentiated teaching in an inclusive class: educational and methodological manual]. K.: «ASK» Publishing Group. 124 p. [in Ukrainian].
8. Goncharenko, M., Markus, I., Herashchenko, S., Bondar, N., & Kruhlyk, O. (2024). Inclusive education at universities: The experience of European Union countries and prospects for development in Ukraine. *Ensaio: Avaliação e Políticas Públicas em Educação*, 32(124), e0244727. <https://doi.org/10.1590/S0104-40362024003204727>
9. Chekan, O., Barna, K., Forostian, O., Sokolova, H., & Raievska, Y. (2024). Effectiveness of information and communication programmes for children with special educational needs in the context of speech development. *Acta Scientiarum. Education*. <https://doi.org/10.6000/1929-4247.2024.13.03.4>

Дата надходження статті: 06.08.2025

Дата прийняття статті: 03.09.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.09.2025